

Råd og vink 2011
om
den skriftlige prøve
i
Samfundsfag

Undervisningsministeriet
Eksamenskontoret
August 2011

1. Karakterfordeling

Karakterfordelingen til den skriftlige prøve i 2011 blev som vist i tabel 1. Gennemsnittet blev på 6,1, og 2,8 % bestod ikke prøven. Gennemsnit og dumpeprocent for 2011 er de samme som i 2010 og 2009.

Spredningen er lidt større i 2011 end i 2009-10. Der er færre 4-taller, og flere der har fået 10 og 02. Der er 3,8 % der fik 12. Flere end i 2009, men lidt færre end i 2010 og færre end i andre fag. Det bør i højere grad præciseres overfor censorerne, at der til karakteren 12 godt kan være mindre uvæsentlige fejl og mangler.

Gennemsnit for de to ordinære sæt og it-sæt er stort set ens, hvilket er meget tilfredsstillende. Næsten alle skoler havde valgt at placere skriftlig samfundsfag på den første dag.

Tabel 1. Karakterer til skriftlig prøve i samfundsfag i 2009-2011

	2011	2011	2011	2011	2010	2009
	Sæt 1	Sæt 2	It	Total		
Gn.snit	6,1	6,0	6,0	6,1	6,1	6,1
12	3,9	3,0	3,9	3,8	4,1	3,2
10	19,1	16,6	17,7	18,8	17,9	17,6
7	33,5	37,7	32,7	33,6	33	35,3
4	28,0	28,1	28,6	28,1	30,6	30,3
2	12,7	13,6	13,7	12,9	11,7	10,9
0	2,7	1,3	3,3	2,7	2,7	2,6
-3	0,1	0	0	0,1	0	0,1
Antal	5614	302	789	6705	6301	6084

Note: Tabel 1 viser de karakterfordelinger, der blev indtastet på censormødet i Odense. Verificerede karakterer for samfundsfag og andre fag offentliggøres senere af UNI-C.

Gennemsnit for samfundsfag A som studieretningsfag er på 6,1 og som valgfag på 5,9. Forskellen er mindre end i 2010, hvor SR-faget lå på 6,3 og valgfaget på 5,5. Man er åbenbart blevet bedre til at træne de skriftlige kompetencer på valgfaget på trods af de noget vanskeligere vilkår. Der er dog stadig forskel, og det kan fortsat stærkt anbefales at placere elevtimer i de underliggende B-niveau-klasser og blandt lærerne her aftale, hvilke skriftlige færdigheder, der trænes på B-niveau, således at eleverne på valgholdene i 3.g har nogle fælles færdigheder at bygge videre på.

Tabel 2. Første-censorerne karakter for sæt 1 fordelt på valg af delopgave

1. censor sæt 1 2011	A	B	C	Sæt 1 2011
Gennemsnit	6,1	6,0	6,1	6,1
Fordeling %	DK's økonomi	Konservative m. notat	Am. udenrigspol	
12	5,2	4,3	4,9	4,8
10	17,5	17,4	19,7	19,0
7	31,6	33,1	31,5	31,7
4	29,7	27,3	27,8	27,8
2	12,8	14,4	12,0	12,9
0	3,1	3,1	4,0	3,5
-3	0,2	0,2	0,1	0,1
Delopgaver %	30	18	52	100

Karaktergennemsnit ligger på samme niveau uanset valg af delopgave (tabel 2), hvilket er meget tilfredsstillende. Halvdelen af eleverne vælger opgaven med international politik. Politik-opgaven med notat i spørgsmål 3 blev valgt af 1/5 af eleverne. Samme tendens gjorde sig gældende i sæt 2.

Der er *stor forskel i karaktergennemsnit for de mange hold*. For hold med mindst ti elever er højeste gennemsnit 9,50 og laveste gennemsnit er 1,79, og seks hold har fået et gennemsnit på *over 8,5*, og seks hold har *under 3,0*.

Der er således fortsat et stort behov for, at man blandt kollegerne på den enkelte skole hjælper hinanden med, hvad der kræves til den skriftlige prøve, og hvordan man bedst muligt træner eleverne i disse færdigheder. Der er hjælp at hente i den ny vejledning til samfundsfag A under skriftlig prøve, hvor teksten fra ”Opgavetyper og kvalitetskriterier til skriftlig prøve i samfundsfag” er indsat, og i det nye materiale om opgavetyper og skriftlighed, som kan findes via fagkonsulentens side på emu'en:

www.emu.dk/gym/fag/sa/Undervisningsministeriet/Fagkonsulenten/index.html

Jeg har skrevet til de seks skoler med hold med mindst ti elever, der har fået over 8,5 i snit, og bedt lærerne i nogle stikord beskrive, hvilke forhold i undervisningens tilrettelæggelse, der vurderes som hovedårsagen til det gode resultat. Jeg har også skrevet til de seks skoler med hold med mindst ti elever, der har gennemsnit på under 3,0 og anmodet rektor om at indsende en redegørelse for eventuelle særlige forhold, der kan have været medvirkende til de lave resultater.

2. Opgavetyperne og censorernes tilbagemeldinger

Opgavesættens spørgsmål dækkede samlet en meget stor andel af de faglige mål og dækkede centralt kernestof indenfor økonomi, politik og international politik. Sociologi kunne anvendes i notatet i delopgave B.

Der blev igen i år bevilget penge til udarbejdelse af en bedømmelsesvejledning for de to ordinære opgavesæt, og man kan her se, hvilke krav der stilles til den suveræne besvarelse af de forskellige opgaver. Bedømmelsesvejledningerne er sendt til skolerne i august 2011. Censorerne udtrykte stor tilfredshed med at de kunne anvende disse bedømmelsesvejledninger, som medvirkede til at sikre en national standard for bedømmelsen.

I alle sæt var der i *sammenligningsopgaver* tilføjet et *fagligt krav om, at der skulle inddrages teorier eller begreber* i besvarelsen som fx:

”Sammenlign de opfattelser af USA’s rolle i verden, som kommer til udtryk i bilagene C1, C2 og C3. I besvarelsen skal du inddrage teori om international politik.”

Denne præcisering gør det mere tydeligt for eleverne, hvad der kræves i opgaven. Kravet løftede det faglige niveau i besvarelsene mht. anvendelse af teorier og begreber. Desuden blev det lettere for censorerne at differentiere i bedømmelsen, da det er tydeligt om teori-kravet er opfyldt eller ej. Det er ikke nok blot at referere teori; teorierne skal anvendes i sammenligningen fx ved at karakterisere bilagenes opfattelser som udtryk for realisme eller idealisme.

Da erfaringerne med denne type præciseringer både i år og sidste år således har været positive, kan det forventes, at de også vil forekomme i fremtidige opgaver.

It-opgaverne var formuleret som hidtil mht. brug af nettet og digitale muligheder. I undersøgelsesopgaver blev der udleveret to færre figurer end i ordinære opgaver, og der skulle til gengæld inddrages ”supplerende materiale” eller ”supplerende statistisk materiale”, som *kan* være fra nettet, men også kan være fra medbragt materiale. I bedømmelsesvejledningen blev det præciseret, at man kan ”godt forestille sig en fremragende besvarelse, som blot inddrager et enkelt relevant supplerende materiale, da der i bedømmelsen skal tages højde for, at det tager en del tid at finde supplerende materiale”. I diskussions- og notatopgaver var brug af nettet en *mulighed*, men ikke et krav. Hvis man bruger nettet, skal der angives kilde. Udlevering af opgaven i digital form indebar, at der blev udleveret et TV-klip med et interview/debatoplæg og en tabel i regneark med absolutte tal, som skulle bearbejdes for at kunne nå frem til rigtige svar på det stillede spørgsmål.

På nogle skoler kom det som en overraskelse for eleverne, at de først fik udleveret TV-klip til fællesdelen kl. 10 i forbindelse med udlevering af CD-rommen med de digitale bilag. Det bør imidlertid ikke komme som en overraskelse for eleverne, da det har været tilfældet i samtlige vejledende opgavesæt og i sidste års digitale opgavesæt. TV-klip kan i digitale opgavesæt indgå i fællesdelen og/eller i delopgaverne, og vil fremover som hidtil først blive udleveret kl. 10.

Som sagt skrev næsten alle elever sæt 1, og derfor bruges i det følgende censorernes vurdering af denne opgave.

Censorernes vurdering af sættet som helhed var overordentlig positiv: Sættet rammer ikke blot ned i en bred vifte af kernestof, men i meget centrale dele af kernestoffet i alle delopgaver. Desuden giver opgaverne eleverne god mulighed for at kunne inddrage aktuel politisk og økonomisk viden, og der er fin sammenhæng mellem fællesdel og delopgaver.

Tabel 3. Var opgaveformuleringerne er klare og forståelige for eleverne?

Ja i %	1a	1b	1c	A2	A3	B2	B3	C2	C3
2011 sæt 1	92	86	48	100	90	95	85	100	93
2010 sæt 2	98	76	73	93	76	82	86	90	68
2009	91	73	68	95	95	89	77	89	93

Note: Svarmulighederne for censorerne til spørgsmålene i tabel 3-5 var Ja, Nogenlunde og Nej. Der er i tabel 3-5 kun medtaget Ja-svarene i % af alle svar.

Censorernes vurdering af opgaveformuleringerne i 2011 ligger på et endnu højere niveau end det sædvanligt høje niveau i 2010 og 2009, hvilket er særdeles tilfredsstillende (tabel 3).

Det tager noget tid, før nye opgavetyper er helt på plads for eleverne. *Hypoteseopgaven* (1b i 2011, og 1c i 2010 og 2009) har været prøvet nogle gange og er i stigende grad forståelige for eleverne ifølge censorerne (fra 68 % i 2009 til 86 % i 2011). Nogle censorer konstaterer, at nogle elever fortsat har problemer med at forstå hypoteseopgaven, men andre censorer skriver, at det går væsentligt bedre med at forstå denne opgavetype. En måde at tydeliggøre kravene for eleverne er at fremhæve, at de typisk skal opstille *forklarende hypoteser* og ikke beskrivende hypoteser. Eleven kan selv tjekke om en hypotese er forklarende, idet sætningen skal indeholde ordet ”fordi” eller evt. ”da”, ”på grund af” eller lignende.

Tilsvarende med *Notat-opgaven*, som mange elever fortsat har problemer med, men som ifølge censorer i stigende grad er klar og forståelig for eleverne: 76 % i 2010 (A3) og 85 % i 2011 (B3). Nogle censorer kritiserer fortsat kravene til notat for at være uklare, mens andre censorer mener, at det går bedre for eleverne med at håndtere notatet, og at genren skal fastholdes.

For at tydeliggøre de faglige krav til et notat, blev det i 2010 i ”Opgavetyper og kvalitetskriterier til skriftlig prøve i samfundsfag. August 2010” og i den nye vejledning for samfundsfag A tilføjet et afsnit om, at argumentationen i et notat skal være ”faglig, idet der anvendes konkret viden om problemstillingen, relevante faglige begreber og/eller relevant teori.” Denne tilføjelse har formentlig gjort det lettere for lærerne at vejlede eleverne om kravene til et notat, men der ses fortsat mindre faglige notater fx i form af almindelige gode råd til modtageren. Nogle censorer foreslog, at opgaveformuleringen yderligere præciseredes som fx: ”Skriv et notat, der indeholder en *fagligt* begrundet strategi for ...”. Man kan her forestille sig en yderligere præcisering som fx tilføjelsen: ”*I notatet skal du inddrage politologiske begreber.*”

I opgave 1c skulle eleverne *anvende en model*. Det var nyt ift. til sæt 1 i 2010, hvor eleverne skulle opstille en model. Begge opgavetyper er nævnt i ”Opgavetyper og kvalitetskriterier”, men når en opgavetype bruges for første gang, volder det ofte problemer for eleverne jf. censorernes vurdering af spørgsmål 1c (tabel 3).

I opgave 1c i it-opgaverne skulle eleverne *angive og dokumentere*, hvilke teorier, der kom til udtryk i et *TV-klip* med Francis Fukuyama. Nogle censorer var begejstret for TV-klippet, og syntes at det var fint med teori-kravet. Andre censorer skrev, at det var svært for eleverne med teori-kravet, og foreslog at TV-klip blev flyttet til delopgaverne. Som nævnt ovenfor kan TV-klip i it-opgaver forekomme i fællesdel og/eller i delopgaver.

I opgave 1a skulle eleverne udlede konklusioner om den økonomiske udvikling i Danmark ud fra en

tabel og skulle understøtte besvarelsen af *beregninger*. Denne opgavetype er godt indarbejdet hos eleverne, og censorer konstaterer, at eleverne nu har lært at beregne indekstal mm. Ud over beregning af indekstal eller procentvis vækst, kunne man med fordel beregne den offentlige gæld som procent af BNP for 2007-2009. For at kunne udlede rigtige og udtømmende konklusioner ud fra de beregnede tal, var det nødvendigt både at kunne aflæse tallene rigtigt og at have en viden om økonomiske sammenhænge.

I it-opgavens spørgsmål 1a skulle eleverne understøtte besvarelsen af beregninger og et diagram, der tydeliggjorde udviklingen. Der kunne med fordel bruges *regneark* i besvarelsen. Det er imidlertid ikke alle elever, der benyttede sig af regneark. Nogle elever brugte lommeregner til nogle ganske få beregninger og tegnede diagrammet i hånden. Ifølge læreplanen skal alle elever lære at bearbejde tal digitalt, og det må forventes, at hold, der tilmelder sig it-prøven, lærer at kunne bruge regneark til den skriftlige prøve.

De traditionelle opgavetyper *undersøg* og *diskutér* er som helhed godt indarbejdet hos eleverne. Censorerne var særdeles positive overfor den økonomiske delopgave (A2 og A3) og delopgaven med international politik (C2 og C3).

Om delopgave A skrev censorer, at det var en super, klassisk økonomi-opgave, hvor eleverne skulle vise forståelse af økonomiske sammenhænge, og hvor de både kunne inddrage økonomisk teori og aktuel økonomisk og politisk viden. Enkelte censorer mente, at bilaget til diskussion med fordel kunne have været lidt længere.

Om delopgave C skrev censorer, at det var en super opgave, der fint demonstrerede, om eleverne kunne bruge teori, begreber og viden om international politik. Nogle censorer skrev, at bilaget til diskussionen var fremragende. Man skal her bemærke, at dette bilag var lidt længere end i diskussionsopgaver i de senere år, hvilket kan give eleverne et bedre afsæt for diskussion.

Tabel 4. Gav opgaverne gode muligheder for at differentiere i bedømmelsen, dvs. anvende hele karakterskalaen?

Ja i %	1a	1b	1c	A2	A3	B2	B3	C2	C3
2011 sæt 1	52	56	47	86	99	86	79	93	96
2010 sæt 2	45	42	61	76	76	71	83	74	75

Note: Se note til tabel 3.

Censorernes vurdering af opgaverne i 2011 mht. mulighed for at differentiere ligger på et endnu højere niveau end det i forvejen høje niveau i 2010 (tabel 4). Både i 2010 og 2011 vurderes differentieringsmulighederne at være bedst i delopgaverne og at være gode eller nogenlunde gode i fællesdelen. Forskellen kan skyldes, at besvarelserne af fællesdelen har visse fælles træk som følge af gruppearbejdet.

Tabel 5. Gav opgaverne gode muligheder for at bedømme elevernes evne til at opfylde faglige mål?

Ja i %	1a	1b	1c	A2	A3	B2	B3	C2	C3
2011 sæt 1	73	67	49	84	88	86	75	88	90
2010 sæt 2	83	78	84	86	81	80	88	83	78

Note: Se note til tabel 3.

Censorernes vurdering af opgaverne mht. at bedømme opfyldelse af faglige mål ligger i 2011 i forhold til 2010 lavere i fællesdelen, men højere i delopgaverne. Der er også i fællesdelen tale om et fortsat højt niveau, bortset fra opgave 1c, hvor opgavetyper som tidligere nævnt ikke har været prøvet før (tabel 5).

I 2013 vil opgaverne i fællesdelen blive ændret således, at tabeller, figurer og citater først udleveres kl. 10 i 2. del af opgaven.

Det betyder, at de nuværende 2.g'ere og efterfølgende elever skal trænes i at udnytte gruppearbejdet i den første time til at forberede *alle* opgaverne uden brug af bilag: Hvad skal man helt konkret gøre i de enkelte opgaver? Hvilke dele af kernestoffet skal anvendes til de enkelte spørgsmål? Står der direkte et krav om inddragelse af bestemt kernestof, eller skal vi selv finde ud af, hvilket kernestof der er relevant? Hvordan kan teori og begreber bruges bedst muligt til at svare på de forskellige spørgsmål? Hvilke delopgaver står vi bedst rustet til at besvare? Hvilke argumenter og teorier/begreber kan være relevant at modstille i diskussionsspørgsmål? Hvilke teorier/begreber og hvilke faglige argumenter kan det være relevant at inddrage i et notat?

Der vil i foråret 2012 i forlængelse af den ny læreplan med større anvendelse af matematik i samfundsfag blive udsendt et vejledende opgavesæt. I dette sæt vil tabeller, figurer og citater til fællesdelen først blive udleveret i 2. del af opgaven.

19. 8. 2011

Bent Fischer-Nielsen
fagkonsulent